

OTTO DIX VE “DER KRIEG” GRAVÜR SERİSİ

Dizar ERCİVAN ZENCİRCİ*

“Ben görsel düşünen bir insanım, filozof değil. Bu nedendir ki tavrımı, duruşumu hep resimlerimle belli eder; gerçeği, neyin ne olduğunu, anlatılması gerekeni resimlerimde gösteririm.”

Otto Dix

Özet

XX. yüzyılın başındaki en büyük olay I. Dünya Savaşıdır. Alman sanatçılar savaşı, zayıfladığını düşündükleri kültürü yenileyecek, toplumu ruhen iyileştirecek olağanüstü bir olay olarak görmüşlerdir. Hatta yetenekli sanatçılar için okul niteliği taşıyan bir ortam olduğu düşünülmüştür. Duygularını ve iç dünyasını ön plana çıkardığına inandığı dışavurumcu kimliğiyle Otto Dix, savaş cephelerini bir resim atölyesi olarak gören sanatçılardan biri olmuştur.

Bu makalede, dönemin Alman sanatçısı Otto Dix'in sanatına ve elli baskıdan oluşan ünlü Der Krieg (Savaş) serisinin altı gravür çalışmasına yer verilmiştir. Sanat yaşamı boyunca farklı sanat akımlarından, olaylardan ve eylemlerden etkilenmiş olan Dix'in Der Krieg (Savaş) gravür serisinden seçilmiş olan altı baskısı, Kathe Kollwitz'in Gönüllüler ve Francisco de Goya'nın Savaşın Felaketleri adlı savaş temalı çalışmaları ile karşılaştırılmış ve kendi içinde incelenmiştir. Bu bağlamda, bu çalışmanın günümüz sanatçılarına ve bu alanda eğitim alanlara ışık tutacağı düşünülmektedir.

OTTO DIX AND THE “DER KRIEG” SERIAL

Abstract

The biggest event at the beginning of the XX th century was the First World War. The German artists perceived the war as an extraordinary event that would renew the weakening culture and cure the society spiritually. Even they were figuring the war as an environment which carried the role of a school for talented artists. Otto Dix had become one of the artists who saw battle fields as art workshops with his expressionist identity in which he had the belief that brought his feelings and inner world to the front.

In this article, it is given place to German contemporary artist Otto Dix and his six gravure works of fifty pieces famous serial “Der Krieg”. Six prints selected from the Der Krieg gravure serial of Dix who had been impressed his art lifelong by different art movements, events and actions was compared with the war-themed studies of Kathe Kollwitz’s Volunteers and Francisco de Goya’s Los Disasters de la Guerra and observed in him. In this respect, it was tough to irradiate the current artists and the ones training in this province.

Anahtar Kelimeler: Otto Dix, savaş, gravür, dışavurumculuk, kültür, tema

Key Words: Otto Dix, war, engraving, expressionism, culture, theme

* Yrd.Doç.Dr. Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı. Bornova/İzmir. Tel: 0 232 4114161 dizar.ercivan.zencirci@eae.edu.tr

Giriş

I. Dünya Savaşı sona erdiğinde Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri büyük bir kargaşa ve acı içindeydi. Birçok Alman sanatçı ve entelektüel şaşkırtıcı bir şekilde savaşı heyecanla karşılamış ancak sadece Almanya'nın kaybı 2.5 milyon kişi olmuştur. Savaşın Alman ruhunu arındırıp cennet gibi bir geleceği hazırlayacağına inanılmıştır. Alman sanatçı Otto Dix (1891-1969) de aynı görüşü paylaşmış ve bu yöndeki hislerini anlatma kaygısı içinde, cephede ön saflarda savaşmak için gönüllü olmuştur. Dix, "Gerçeği seven bir kişi olarak her şeyi görmeliydim. Kendim için hayatın bütün derinliklerine dalmalıyım. Bu yüzden savaşa katıldım, bu yüzden ilk saflarda gönüllü olarak çarpıştım"¹. İyiyikimi yaşayan insanların korkularının, üzüntülerinin, kayıplarının farkında olan Dix, savaşın en gerçekçi ve çarpıcı portrelerini ve sahnelerini anlatıcılık kuramı çerçevesinde baskılarına ve resimlerine taşımıştır.

İmgelem ve sezgi ile ilgili bir düşünce basamağı olan farkına varma yetisine sahip olan Dix'in sanatsal yaratma süreci ve ürün olarak baskiresimleri, bu farkındalığın estetik düzlemde yansımalarıdır. Bu gerekçe ile çalışmanın içeriğinde, Otto Dix'in savaş deneyimi ve bu deneyimin eserlerine duygusal ve yapısal etkisi değerlendirilmektedir. Ayrıca, çalışmanın baskiresim alanında ürün veren sanatçıların ve bu alanda eğitim alan bireylerin sanat tarihinde önemli bir yere sahip olan Otto Dix ve serisi hakkında bilgilendirilmesi amaçlanmaktadır. "...Sanatkar dediğimiz kimse her adım başı yaşamak mastarının üç çeşitli zamanından; geçmişten, halden ve gelecekte sorumlu bir kişidir. Sanatkar geçmişten sorumludur, çünkü ustaları arasında eski ustalar vardır. Kökleri çok eskide bulunan bir geleneğe bağlıdır."²

1. Otto Dix ve Savaş

1891 yılında, Thuringia'da dünyaya gelen Otto Dix'in babası demir işçisiydi. Sanatçı kuzenine modellik yapması, Dix'in daha çocuk yaşta ressam olma kararını almasına neden olmuştur. Öğretmeni Ernst Schunke'nin desteği ile ressam ve dekoratör asistanlığı yapmış ve 1909 yılında Dresden'deki Sanat ve Zanaat Okulu'na (Dresden School of Arts and Crafts) burslu girmiştir. 1912 yılında Dresden'de açılan Van Gogh sergisinin etkileri daha sonra birçok çalışmasında görülmüştür. Ağustos 1914'te, Dresden'deki sanat eğitimine devam eden 22 yaşındaki Dix, Alman ordusuna katılarak I. Dünya Savaşının baş tanıklarından biri olmuştur. "İleride bu günlere ilişkin olarak şunları yazacaktı: 'Savaş çok korkunç bir şey.' Hemen ekliyordu: 'Ama görkemli yanı da yok değil. Bunu ne pahasına olursa olsun kaçırmamalıyım. İnsanlara ilişkin bir şeyler öğrenmek istiyorsan, onları eziyet altındayken görmek gerekir... Yaşamın en berbat yüzünü kendi gözlerimle görmeliydim; işte bu yüzden savaşa gittim, bu yüzden gönüllü oldum"³. Dix, orduda topçu alayında eğitim almış, savaşın başlamasından bir yıl sonra da Fransa'daki korkunç ve ölümcül iz bırakan hardal gazı saldırılarına tanıklık etmiştir. Daha sonra onbaşılığa terfi ederek Flanders'da iki yıl cephede savaşmış, 1917 yılında çavuş olarak Rusya'ya gitmiştir. Savaşın son yıllarında, bombalanmış, yıkık, harap toprakları havadan gözlemleyebilmek için hava gözlemcisi olarak eğitim gördüğü Belçika'ya dönmüştür. Savaş sona erdiğinde ise savaşta yaşadığı acı tecrübeleri tüm

¹ Canan Beykal (2005). **Otto Dix. Eleştirel Grafik 1920-1924/ Özgün Baskı "Savaş" 1924**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-2246, s. 40

² Bedri Rahmi Eyüboğlu (2005). **Resme Başlarken**. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, s.34

³ Norbert Wolf (2005). **Dışavurumculuk**. İstanbul: Remzi Kitabevi, s.36

gerçekliği ile insanlara aktarmıştır. *Tragedyanın Doğuşu*'ndaki Sokrates gibi, yaşama karşı çıkan Otto, gerçeği de istemiştir. "Savaşın, acı olayların yıkımı bize şimdi gerekli gibi görünüyor (...) Dehşet ve acıma duygularına karşılık, yaşamanın mutluluğuna varıyoruz; bireyler olarak değil, hepimizi yaşamı doğuran şehvet içinde sarıp sarmalayan, biricik olan canlı töze katılan kişiler olarak" Sanatın ortaya koyduğu, işte bu sevinç ve yaşamın zararına peşinden koşulan bir gerçeğin yükselişidir."⁴ Dix de şahit olduğu tüm acı gerçekliği herkese göstererek bu acının içinde bıraktığı ağırlığı hafifletmek istemiştir.

Savaşta büyülenmiş olan Dix'in 'Büyük Savaş' deneyimleri, çalışmalarının ana temasını oluşturmuştur. Dix daha önce kimse tarafından görülmemiş olan savaş temasını, *Der Krieg* (1924) başlığı ile 10'ar baskıdan oluşan 5 portfolyoda 50 adet baskı serisinde toplamıştır. Bu portfolyoda yer alan baskılarında Dix, cephedeki ve sivil hayattaki izole olayları ve günlük rutini ele almıştır. *Die Skatspieler* (*Skat Oynayanlar*) ve *Schützengraben* (*Siper*) adlı eserleri Dix'in savaşı betimleyen kusursuz örneklerdir.

Savaş konulu baskı serisi yapan tek Alman sanatçı Dix değildir. Alman heykeltıraş ve baskı sanatçısı Kathe Kollwitz de bir yıl önce *Der Krieg* (*Savaş*) başlıklı baskı serisini yapmıştır. Dix'in birebir cephede yaşadıkları, Kollwitz'in de oğlunu savaşta kaybetmesi, iki sanatçının derin acılarını dışavurmasına neden olmuştur. "Onlar eserlerinde savaşın acımasızlığını, insanın kaos içindeki acı ve zaaflarını, sahteciliğini ve tutkularını, ifadecilik kuramlarının sınırlarını zorlayan ve hatta uzaktan da bakabilen bir nesnellik içinde ve cesaretle konu etmektedirler."⁵

Resim 1. Kathe Kollwitz, *Volunteers (Gönüllüler)*, Ağaç baskı, 1922

Kollwitz'in yedi ağaç baskıdan oluşan savaş serisi, sanatçının sivil hayattaki deneyimlerinden ve gözlemlerinden oluşmuştur. Başta ismi *Diksmuiden* olan *Volunteers (Gönüllüler)* adlı çalışması oğlu Peter'in Ekim 1914'te ölümüne gidişini anlatır. Peter resmin merkezinde yer alır. Resmin sol tarafında ise ölümü simgeleyen kurukafa imgesi, savaş gönüllüsü gençleri müziği ile büyülercesine ölüme çağırmaktadır. Kollwitz hem bir kadın ve hem de bir anne duyarlılığı içinde kendisinin ve toplumunun kayıplarını çalışmalarında

⁴ Aktaran Lenoir, 2005, s.170

⁵Berke İnel. "Bir Çağın Gerçekleri ve Tanık Sanatçı Max Beckman Üzerine", Genç Sanat, Sayı: 113, 2004, s. 15

yansıtırken; Dix bunların yanında birebir içinde olduğu cephenin çirkin, vahşi yüzünü de tüm gerçekliği ile baskılarına taşımıştır. “Sayısız çizimlerinde ve guaj resimlerinde cehennemi, savaş olaylarını yalnız belgelemekle kalmıyor, aynı zamanda onları kendinden geçmiş dışavurumsal görüntülere dönüştürmeyi de beceriyordu.”⁶ İki Alman Dışavurumcu sanatçının baskı serileri aynı başlığı ve benzer acıları yansıtmaktadır. Ancak Dix’in korkuları seyirci tarafından özümsemesi zor ve tartışmaya daha açıktır.

Otto Dix’in savaş sonrası yapmış olduğu çalışmalarında dışavurumcu, kübist ve fütürist etkiler görülmektedir. Ayrıca, 1916 yılında Zürih’ te doğmuş olan savaş karşıtı olan ve güzel sanatlarla bağlarını koparmış olan Dadaistlerden de çok etkilenmiş ve 1920’ deki Berlin 1. Uluslararası Dada Fuarına katılmıştır. Savaşın tiksindirici sonuçlarını ele alan, Dadaist etkide yapmış olduğu *Kriegskruppel (Harp Malulleri)* 1920 tarihli serisinde, savaşın insanlar üzerinde bıraktığı fiziksel ve psikolojik deformasyonu çok çarpıcı ve bir o kadar da rahatsız edici bir üslupla yansıtmaktan çekinmemiştir.

Almanya’da Naziler güç kazandığı dönemde Dix’in de dejenere sanat yaptığını öne sürüp sanatçının Dresden Akademisi’ndeki öğretmenlik görevine son verilmiştir. Sanatçının *Siper ve Savaş Topalları* isimli çalışmaları, 1937 yılında Münih’te yapılan *Yoz Sanat* sergisinde Naziler tarafından sergilenmesinin ardından yakılmıştır. “Naziler 1937’de karşısında durdukları sanatı ve sanatçıları aşağılamak amacıyla açtıkları “Yoz Sanat” (Entartete Kunst) sergisinde “resim yoluyla askeriye sabotaj”ın tipik bir örneği olarak bu eseri göstermişlerdir.”⁷ Burjuvanın güncel sanatta aradığı ve alışık olduğu estetik değerlere ters düşen üslubunu Dix, gravürlerine de taşımıştır.

2. “Der Krieg” (Savaş) Serisi

1922 yılında Dresden’den Düsseldorf’a taşınan sanatçı, otoportrelerinin de yer aldığı portre serisini yapmış ancak savaşın etkilerinden kurtulamamıştır. Otto Dix, Maria Wetzel ile 1965 yılında yapmış olduğu röportajında savaşın süregelen etkilerini şöyle ifade etmiştir: “Savaşın beni ne kadar derinden etkilediğini gençken fark etmemiştim. Yıllar boyunca, en azından 10 yıl boyunca, hep aynı rüyaları gördüm: Harabeye dönmüş evlerin arasından sürünerek geçiyorum, ancak geçebileceğim kadar dar pasajlarda zorlanarak sürünüyorum. Hep yıkıntılar görüyordum rüyalarımda... Resim yapmak da benim için kaçış yolu olmadı.”⁸ Öte yandan, George Grosz ve Max Beckmann gibi çağdaşlarının aksine, Dix’in sanatının savaş üzerine yükseldiği, büyüdüğü de söylenebilir. Savaştan çok büyülenmiş olan Dix’in ilham kaynağı doğruluğu ve gerçekliği canlandırma dürtüsüydü.

Der Krieg (Savaş) serisi, Dix’in savaşa karşı duruşu açısından defalarca eleştirilmiştir. Birçok uzmana göre bu baskı serisi, Dix’i bir barışsever olarak yansıtır. Savaşın acımasızlığını ve iğrençliğini bu derece gerçekçi ve neredeyse itici bir şekilde göstermekteki amacının aslında, insanları savaşın gerçekliği ve etkileri hakkında uyarıda bulunmak ve böylece insanların savaşa karşı düşüncelerini etkilemek olduğu düşünülmektedir. Dix, asla politik bir duruş sergilemek istememiş, bu baskı serisi ile insanların savaşa karşı duruşunu değiştirebileceğine inanmıştır. O, en yalın haliyle bu Büyük Savaşı kendinin ve milyonlarca diğer askerin nasıl tecrübe ettiklerini tüm gerçekliğiyle göstermek istemişti.

⁶ Lionel Richard, **Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1999, s. 50

⁷ Eugen Keuerleber, **Otto Dix 1920’li Yıllardan Baskılar/Savaş. Eleştirel Grafik 1920-1924/ Özgün Baskı “Savaş” 1924**. İstanbul, Yapı Kredi Yayınları-2246, 2005, s. 17

⁸ Otto Dix, Aktaran Eugen Keuerleber, A.g.e. s. 28

“...Resimlerinde cehennemi, savaş olaylarını yalnız belgelemekle kalmıyor, aynı zamanda onları kendinden geçmiş dışavurumsal görüntülere dönüştürmeyi de beceriyordu. Kendi düzenleri içinde parçalara bölünmüş gibi görünen bu biçimler ve çizgilerdeki saldırgan ritm, sanatsal sorunların çözümünden çok, dünyayı değiştiren bu büyük ve sarsıcı olayın zaman geçmeden betimlenmesinin tek olanağıydı.”⁹

Eleştirmenlerin Dix’in barışsever bir duruşunun olduğuna inanmalarının bir sebebi, *Der Krieg* serisini Francisco de Goya’nın 1808 İspanyol Bağımsızlık Savaşı’nda yaşanan vahşeti resmettiği 82 parçadan oluşan *Los Desastres de la Guerra (Savaşın Felaketleri)* serisi ile karşılaştırmalarıdır. Ancak, her iki baskı serisi arasında önemli bir fark vardır. Goya savaşın bir izleyicisi iken, Dix yaşadıklarını, birebir edindiği deneyimlerini betimlemiştir. *Savaşın Felaketleri* Goya’nın anlatımı ile zalimlik ve yabancı bir aptallığının göstergesi iken Dix’in *Der Krieg*’i madde ve ruhun çürüme ve duygusuzlaşma yönünde bozulduğunu göstermiştir. “Duygusal yoğunluk, vahşi, birden fazla detay ve şeytanın eline tamamen düşmüş insanlara kişisel katılım hissi Dix’in baskılarında Goya’ninkilerden daha belirgindir. Dahası, Goya’nın eserlerinde ahlaksız Fransız askerlerine nazaran İspanyol askerleri daha onurlu ve ezilmiş olarak görülmektedir.”¹⁰

Resim 2. Francisco de Goya, *Los Desastres de la Guerra (Savaşın Felaketleri)*, Akuatinta-Gravür, (1808-1814)

Dix’in bu seride ustaca kullandığı akuatinta ve oyma teknikleri ifadeyi daha çarpıcı hale sokmuştur. Baskı serisinde yer alan figürler, ölümün her daim hissedildiği siperlerden genelevlere kadar deneyim kazanmış askerlerden, savaşın sivil kurbanlarına kadar çeşitlilik göstermiştir. Kompozisyonlarında bomba kraterleri, çürümüş ve zehirli gazlarla dolu şekilsiz çamurdan çukurlar, cesetler, yaralılar, sakatlar, siperlere, barınaklara ve karanlığa yer vermiştir. “Bu baskıların korkutan bir niceliği vardır: ‘yaralı askerlerin yankılanan çığlıkları ortasında hüküm süren esrarengiz bir sessizlik.’”¹¹

⁹ Lionel Richard, A.g.e., s. 50

¹⁰ F. Linda McGreevy, **The Life and Works of Otto Dix: German Critical Realist**, Ann Arbor. Michigan: UMI Research Pres. 1981, s. 50

¹¹ Mc Greevy, A.g.e., s. 51

Resim 3. Otto Dix, *The Wounded Man (Yaralı Adam)* Akuatinta- Gravür, 1924

Resim 4. Otto Dix, *Machine Gunners Advancing (İlerleyen Makineli Tüfekliler)* Akuatinta-Gravür, 1924

Serinin *The Wounded Man (Yaralı Adam)* adlı çalışmasında, yere düşmüş yaralı bir asker, yaşadığı acı ve şoku izleyiciye aktarmak istercesine, yüzünü ekşitmiş bir halde betimlenmiştir. Tüm gece devam eden sürekli bombardmanın şoku ve içinde bulunduğu yıpratıcı korkunun etkisi ile omzunu kavramıştır. Burada Dix'in, askeri parçalayan çamurlu patlamanın etkisini anlatabilmek için zengin, lekeselel aquatinta efektleri kullandığı görülmektedir. *Machine-Gunners Advancing (İlerleyen Makineli Tüfekliler)*, ucu bucağı olmayan ceset tepesinden aşağıya ağır teçhizatlarını sürükleyerek inmeye çalışan askerleri betimleyen bir kompozisyonudur. Askerler yüzlerinde çok net görülen tikslenme ve dehşet ifadesi ile ölü bedenlerin üzerinde adım atmakta zorlanmaktadırlar.

Resim 5. Otto Dix, *Essenholer bei Pilkem (Pilkem Yakınında Yemek Taşıyanlar)*, Akuatinta Gravür, 1924

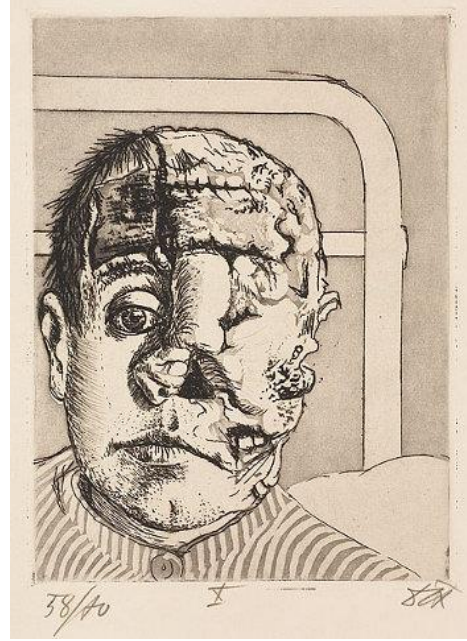
Resim 6. Otto Dix, *Skull (Kafatası)* Akuatinta-Gravür, 1924

Essenholer bei Pilkem (Pilkem Yakınında Yemek Taşıyanlar) adlı çalışmada ön planda emekleyen ve ağızlarında yemek taslarını taşıyan iki asker yer alır. Arka planda ise savaş yıkıntılarının üzerinden çok parlak bir güneşin doğduğu görülür. Askerlerin köpek pozisyonuna düştüğünü Dix çok ironik ve etkileyici bir şekilde ifade etmiştir. Bunun yanında resme görsel ilgiyi kazandıran güneşin çok keskin dairesel yorumu ve ışınlarıdır. Bu betimlemede, diğer imgelerle karşılaştırıldığında, güneş şematik niteliğe sahip bir şekilde öne çıkarılmıştır. Şematik bir imge ile daha organik imgeler arasındaki bu fark, güneşi yabancı bir varoluşun bir parçası olmaya itmiştir. Bir çocuk elinden çıkmışçasına çizilmiş bu güneş ışınları farklı bir şekilde izleyiciye soğuk, donuk bir ifade aktarır.

Resim 7. Ernst Friedrich, *Tarım İşçisi*, 1924

Resim 8. Otto Dix, *Transplantation (Transplantasyon)*, *Akuatinta-Gravür*, 1924

Dix, savaşa gösterdiği ilginç yaklaşımını yine farklı anlatısıyla gözler önüne sermiştir. *Skull (Kafatası)* baskısında Dix, ölümü son derece ürkütücü, itici ve küçümseyici bir mizahla, alay eder gibi göstermiştir. Çalışmada, zemin üzerinde duran bir kafatası bulunmakta ve kafatasının göz, burun, ağız ve hatta farklı yerlerindeki çatlaklardan çıkan ve o kafatasını kemiren kurtçuklar, böcekler yer almaktadır. İzleyiciyi rahatsız eden bu tiksindirici betimlemede kafatası ölümü simgelerken, onu kemirerek hayatta kalmaya çalışan tiksindirici yaratıklar, kurtçuklar yaşamın devam ettiğini en çirkin şekilde simgelemektedir. Savaş ve ölüm ile ilgili hislerini Dix, şu sözlerle ifade etmiştir: "...savaş, canavar bir yaratığa benziyor. Onda, açlık, bitler, pislik, ve garip sesler var. Her şey farklı. Çünkü biliyor musunuz ben ilk resimlerimi yaparken gerçeğin bir yüzünün ve çirkinliğin henüz hiç gösterilmemiş olduğunu düşünüyordum. Savaş iğrençti ve aynı zamanda olağanüstüydü. Tutunacak hiçbir şeyleri kalmayan insanları görmeden, insanlığı tanımış sayılmazsınız."¹² Aynı dönemde Büyük Savaşı fotoğrafları ile belgeselleştiren Ernst Friedrich'in (1894-1967) *Krieg dem Kriege! (Savaşa Karşı Savaş)* koleksiyon kitabını *Der Krieg* gravür serisi ile karşılaştırmak uygun olur. Dix ve Friedrich, her iki sanatçı da birebir savaşı yaşamış, Büyük Savaşın cephelerinde

¹² Otto Dix, Aktaran Eugen Keuerleber, A.g.e., s. 32

bulunmuşlardır. *Der Krieg* ve *Krieg dem Kriege!* serileri savaşı tüm gerçekliği ile tasvir eder ancak her ikisi arasında büyük bir farklılık vardır. *Krieg dem Kriege!* serisinin ortaya çıkmasının altında savaşı durdurmak ve hatta tekrarını engellemek fikri yatar. *Der Krieg* ise ardında herhangi bir politik duruş olmadan insanlığa savaşın çirkin yüzünü göstermek için yaratılmıştır.

Resim 7’de görülen, Friedrich’in *Krieg dem Kriege!* serisinde yer alan fotoğrafta yaralı bir askerin portresi görülmektedir. Aslen tarım işçisi olan 36 yaşındaki asker, 1917’de cephede yüzünden yaralanmıştır. 20 operasyonla, vücudunun baş, göğüs ve kolundan alınan parçalarla burun ve sol yanağı yenilenmiştir. Resim 7 ve 8’deki iki eser de savaşın masum insanlarda bıraktığı acı izleri belgeler ve her iki sanatçı da bu yaşananların asla unutulmamasını ister gibidir. Dix’in bu gravür serisi çok büyük yankı yaratmış, basında geniş yer almış ve birçok eleştirmen tarafından anıt değerinde bir seri olarak nitelendirilmiştir. Willi Wolfradt bu seri için: “Bu gravürlerdeki müthiş sahiciliği göz ardı etmek mümkün değil... Hangi okulda olursa olsun bu eseri duvarlarda düşünün! Ne büyük bir anıt!”¹³ diyerek serinin sanatsal değerini ve etkisini vurgulamak istemiştir.

Resim 9. *Otto Dix, Stormtroopers During a Gas Attack*
(Saldırı Kıtası Gaz Altında İlerliyor), Akvatinta-Gravür, 1924

II. Dünya Savaşında, Halkın Ordusu’nda iken Fransa’da esir düşen Dix, esareti bittikten sonra ara verdiği baskı çalışmalarına litografi tekniği ile devam etmiştir. Genellikle beş litografi taştan fazlasını kullandığı baskılarının konusu gravürlerinin konusundan farklılık göstermiş; artık baskılarında savaş teması işlemeyi bırakmıştır. Portre, çocuk, hayvan, çiçek ve hatta dini alegoriler içeren bu yeni çalışmalarında daha resimsel bir ifade görülür. Yaşamının sonuna kadar Dresden’de baskı çalışmalarına devam eden sanatçı 1969 yılında Almanya’nın Singen kentinde vefat etmiştir.

Sonuç

II. Dünya Savaşı’nın çıkmasına kadar, Dünya Savaşı veya Büyük Savaş olarak adlandırılan I. Dünya Savaşı 28 Temmuz 1914’te başlamış; 11 Kasım 1918 tarihinde sona

¹³ Aktaran Keuerleber, A.g.e., s. 30

ermiştir. Müttefiklerin zaferiyle sonlanan küresel savaşın taraflarını, İtilaf Devletleri olarak İngiltere, Fransa, Rusya ve daha sonra gruba katılan Bulgaristan ve İttifak Devletleri olarak Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu ve daha sonra İtilaf Grubuna giren İtalya oluşturmuştu. Birkaç Alman genç sanatçı gibi Otto Dix de bu sıcak savaşa dahil olmuş; bu cephelere izleyiciyi dahil eden korkunç manzaraları betimlemiştir. Yaralanmış, delirmiş, gazla boğulmuş ve ölmüş genç askerlerin insanlık hallerini realist tavrıyla gözler önüne sermiştir.

Baskı resim sanatçısı ve ressam Otto Dix, XX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış büyük sanatçılardan biridir. 1905'teki "Die Brücke", 1908 yılında açılan Picasso ve Braque'ın ilk kübist sergisi, 1911'deki "Blauer Reiter" sergisi ve 1912'de Dresden'de açılan Van Gogh sergisi gibi dönemin çağdaş sanat hareketleri ve Dix'in eski ustalara olan hayranlığı onun sanat anlayışına yön veren önemli unsurlar olmuştur. 1920'lerde yaptığı baskı resimler Dix'in fütürist-dışavurumcu resimlerinden gerçekliğe geçişini yansıtırken, son baskıları da dışavurumculuk-sonrası dönemindeki gelişimini yansıtmıştır.

Dix'in sanat yaşamında farklı evreler görülse de onun dışavurumcu özelliği temel üslubu olmuştur.

Dix'in 1923 sonbaharında başlayarak altı ayda tamamlamış olduğu, 50 gravürden oluşan "Der Krieg" baskı serisi konusu gereği hala izleyenleri ürpertmiş ve derinden etkilerken, gravürlerdeki ustalık hayranlık uyandırmıştır. Otto Dix resimlerinin çoğunun gravürlerini de yapmış ve bu çalışmaları onun çok daha derinlere inmesine olanak sağlamıştır. Dix'e göre sanatçı, günün politik problemlerinden uzak kalarak, durumu değiştirmeye ve geliştirmeye çalışmadan sadece tanık olmalıdır. Bu bağlamda bir resim atölyesi olarak gördüğü cephelerde yaşadığı, gözlemediği savaş deneyimlerini, yıkıntıları, acıları, pisliği, yok oluşları hiç yalan söylemeden, gizlemeden hem çağdaşlarına aktarma, hem de günümüze taşıma çabası içinde olmuştur.

Dix, sanat tarihine mal olmuş bir sanatçı olmakla beraber, Alman siyasi ve toplumsal tarihine ışık tutmuştur. Bu bağlamda *Der Krieg* serisi, tarihsel belge olma niteliği taşıdığı için önemlidir ve ayrıca tarihte yaşanan olayın aktarımını sağladığı için anlatımcı kurama girmektedir.

Kaynakça

- AYAN, H. Müjde. (2008). **Weimar Dönemi Kadın Devrimci Ruhu ile Kathe Kollwitz**, İstanbul: Sone Yayınları
- BAUER, Barbara. (May 13, 2011). **Otto Dix: Wooped By The Great War**. Meeting of Minds XIX, Journal of Undergraduate Research. Hosted by Oakland University
- BEYKAL, Canan. (2005). **Otto Dix. Eleştirel Grafik 1920-1924/ Özgün Baskı "Savaş" 1924**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-2246
- EBERLE, Matthias. (1985). **World War I and the Weimar Artists: Dix, Grosz, Beckmann, Schlemmer**. New Haven: Yale University Press.
- EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi (2005). **Resme Başlarken**. İstanbul: İř Bankası Kültür Yayınları, s.34
- İNEL, Berke. (2004). **"Bir Çağın Gerçekleri ve Tanık Sanatçı Max Beckman zerine"**. Genç Sanat. Sayı: 113. s. 14-15
- KEUERLEBER, Eugen. (2005). **Otto Dix 1920'li Yıllardan Baskılar/Savaş. Eleştirel Grafik 1920-1924/ Özgün Baskı "Savaş" 1924**. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları-2246
- LENOİR, Beatrice. (2005). **Sanat Yapıtı, " Nietzsche, Sanat Yaşamın nemli Uyarıcısıdır"**. (Çev. Aykut Derman). 4. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- McGREEVY, Linda. F. (1981). **The Life and Works of Otto Dix: German Critical Realist**. Ann Arbor. Michigan: UMI Research Press.
- RİCHARD, Lionel. (1999). **Ekspresyonizm Sanat Ansiklopedisi**. İstanbul: Remzi Kitabevi
- WOLF, Norbert. (2005). **Dışavurumculuk**. İstanbul: Remzi Kitabevi